

הרב שמואל יעקב בורנשטיין

ראש ישיבת קרית מלך ב"ב

ואיך אנחנו?

הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו. ידוע לבאר, בעמים, באומות העולם, כדי להודיעם על גדלותו של הקב"ה, יש צורך לספר עלילותיו ומפעליו, אך בישראל, הודו לה' קראו בשמו, אין צורך אלא לקרא בשמו ית' בלבד, שמו ית' לבד כולל הכל ואומר את הכל. בעמדנו בשעה קשה זו, שעת חימום, תוך השבעה לעלייתו בסערה השמימה של מורנו ורבנו, עטרת ראשנו ונזר תפארתנו, מרן הגר"ן זצלה"ה לאחר זיכוך נורא וטהרה מופלאה ע"י יסורים קשים וחמורים, לומר ולכתוב מילי דהספידא, דיבורים והרגשים היוצאים מן הלב השותת דם הכואב והנדכא, דלה שפתינו מפצות שיח ומהביע רגשי הנפש. בפתח הדברים לא נוכל אליו לקרוא בשמו הטהור והיקר של רבינו גאון ישראל ותפארתו. רבינו רבי נחום, אותו השם הטהור והקדוש שלא זו מתפילותינו במשך י"ז שנים, אשר לא סר מהגיונו ולא הנסת מדעתנו במשך כל העת הקשה הזו.

השם הזה אשר הילך בכל מקומות התורה אשר בני תורה מביני שמועה חונים שם, כולל בתוכו את כל יקר תפארת רבינו אשר לו דומיה תהלה. קטונתי מלהביע הערכה נכונה ומלאה מקפת וכוללת, אך רגשי הכרת תודתי הנצחיים להוד רבינו זצלה"ה אשר עיני הוארו במקצת מאור חכמתו העמוקה והנפלאה, ומקצת מן המקצת זכיתי לטעום מצוף דבשו ולהיות מודרך על ידו, ואשר זכיתי לקרבתו, קרבת לב ונפש, מחייבים אותי לשנס מותני ולאזור חלצי ולנסות להביע, ולו במעט, את רחשי הלב, ולמצות, מתוך הסתכלות רבת בשנים, מקצת מעומק מדותיו. ואכן קשה הדבר ביותר, כי חידוש נפלא ומופלא שאף בדור הקודם היה לחידוש היה האיש אדם גדול בעיניהם, בגדלות מיוחדת במינה, שאינה נמדדת כאמות מידה רגילות והיא מהווה סוג מיוחד העומד לעד ומשחר טל ילדותו הפליא והפעים לב כל הרואה, גם לרבות גדולים חקרי לב, אשר הביעו פליאתם מגודל רוממות שכלו והכנתו בעומק תוה"ק ומאצילות אור מדותיו הטהורות, ומדמות אישיותו הנשגבה שכולה היה אומר כבוד. ויש אשר הפליגו בשבחו בדברים שקשה להעלותם על הגליון ולפיכך לא יהיו דברי אלא קטעי מחשבות המהלכים ומהדהדים בעמקי לבבנו ותוכיות נפשנו.

בעמדנו בשער יש לנו להדגיש כי אמנם חובתנו היא להתבונן ולהתעמק באישיותו המיוחדת והבלתי מצויה של רבינו זצלה"ה שהיה בכל מהותו חזיון נפלא, כמין כוכב העולה אחת לשבעים שנה. שהרי כל עצמותו תורה היא, "א שטיק תורה", שחייבים אנו בלימודה כלמוד סוגיא עמוקה בש"ס. ויהא רעווא שישמש לנו לימוד זה לדחיפה והתעוררות לעלות ולהתעלות.

כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' אבל ה"י: אין בוכין על המת יותר מג' ימים, ואין מספידין יותר מז', במה דברים אמורים בשאר העם אבל ת"ח הכל לפי חכמתן, ואין בוכין עליהן יותר מל'

יום שאין לך גדול ממרע"ה וכתוב ויתמו ימי בכי אבל משה וגו'. ובהי"א כתב: אל תקשה אדם על מתו יותר מדאי שנא' אל תבכו למת ואל תנודו לו כלומר יותר מדאי שזהו מנהגו של עולם וכו'. אלא כיצד יעשה שלושה לבכי שבעה להספד וכו'. חז"ל הק' ירדו לכוחות נפשו של אדם וקבעו גבול לבכי ולצער על המת, עד כאן היא המידה ותו לא, מעבר לגבול זה הרי זה "יתר מדאי" וזה מצער עצמו יותר מדאי על מנהגו של עולם הרי זה טפש" (לשון הרמב"ם שם) אכן תלמידי חכמים שאני, אדרבה, זהו מעיקר הנהגת הצער והאבילות עליהם שתהא "יתר מדאי", שתצא מן הגבולות הרגילים. אכן גם ה"יתר מדאי" גבול יש לו שאין בוכין עליהם יותר משלשים יום.

^{האוצר החכמה}

פגע בו (ברכ"י אליעזר רבו בשעה שנשאו את מטתו לקבורה מקסרי ללוד) היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ פתח עליו בשורה ואמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו (במלחמתה של תורה מהרש"א בח"א) הרבה מעות יש לי ואין לי שולחן להרצותן (סנהדרין ס"ח א') ומשום סרט לנפש ליכא דמשום תורה כעביד כדאמר הרבה מעות יש לי ואין לי שולחן להרצותן (תוס' שם). "משום תורה" יוצא הצער והבכי מן הגבולות שהגבילה התורה באכל על מת. שכן זהו אופיו של אבל זה שהוא "יתר מדאי". נח נפשיה דר"ש בן לקיש והוא קא מצטער ר' יוחנן בתריה אבא (מתחרט על שהמיתו שלא הי' מוצא תלמיד ותיק כמותו. רש"י). אמרו רבנן מאן ליזיל ליתבי' לדעת' ניזיל ר"א בן פדת דמחדדין שמעתתיה אזל יתיב קמי' כל מילתא דהוה אמר ר' יוחנן א"ל תנא דמסייע לך אמר את כבר לקישא, בר לקישא חי הוה אמינא מילתא הוי מקשה לי כ"ד קושייתא ומפריקנא ליה כ"ד פירוקי וממילא רווחא שמעתא ואת אמרת תניא דמסייע לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא הוה קא אזל וקרע מאניה וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא היכא את בר לקישא והוה קא צוח עד דשף דעת' מיני' בעו רבנן רחמי עלי' ונח נפשי' (ב"מ פ"ד א') נפלא הוא הדבר. ר' יוחנן שאמר על עצמו דין גרמא דעשיראה ביר (ברכות ח' ב') שהיו לו עשרה בנים ומתו וצר ר' יוחנן עצם בסודרו מבנו העשירי (רש"י שם) והיה מנחם אבלים מרי נפש אחרים בכך (תוס' שם ורשב"ם ב"ב קט"ז א') שכל כך רבו ועצמו כוחות נפשו למאד עד שעמד בפני מאורעות איומים כאלו (יעוין בפ' ר"נ גאון ברכות שם שכ': פי' רבינו שרירא ורבינו האי ז"ל ר' יוחנן קבר עשרה בנים וכי העשירי שבהן נפל לתוך יורה גדולה שהיתה רותחת ריתוח קשה וחזק ונמס בשרו ונמק נטל ר' יוחנן עצם של אצבע קטנה שלו וצורה בסדינו והי' מנחם בה אחרים) בגבורת נפש בסבל ובהבלגה, ולא עוד אלא שקמה בו עוד רוח לנחם גם את האחרים בהראותו להם את כוחו של אדם בקבלת תנחומים גם לאחר מקרים נוראים וקשים. ומ"מ כשכל כוחו לסבול הצער והאבילות על תלמידו ריש לקיש, עד דשף דעתו ולא נותר להם לחכמים אלא לבקש שיהא נח נפשי', שאי אפשר היה להתפלל על רפואתו שדבר זה מן הנמנעות הוא. וכ"כ למה, משום שבמיתתו של ריש לקיש נעדר ה"רווחא שמעתא", וכיון דמשום תורה קעביד, אין גדול ואין סוף לעומק הצער והאבילות (מפי רבותינו וצללה"ה).

אנו עומדים כבר לאחר ימי הבכי, אך מקור דמעתנו עדיין לא נסתם. כל נגיעה בו מורידה מחדש את נחל הדמעות, כל התבוננות בעומק האבל מחדשת בקרבנו את שעת החימום. בהפשילנו את עינינו אחורה לעבר עוצמת אורה של הרווחא שמעתא שזרח בבית מדרשו של

מִן רַבִּינוּ זְלַלְהָ"ה. הַבְּהִירוֹת הַמוֹפְלָאָה וְהַשְּׁלִיטָה הַעֲצוּמָה בְּכָל נִבְכִּיָּה וּמַכְמִנִּיָּה, מוֹצֵאִיהָ וּמִבּוֹאִיהָ שֶׁל הַסּוּגִיָּא. כֹּאשֶׁר גִּלְיָא לְדַרְעִיָּה (זְרוּעֵי תוֹרָה. סוּטָה מ"ט א') וּנְפֹל נְהוּרָא בְּבִי מְדַרְשָׁא. אִי אִפְשָׁר לָנוּ שְׁלָא לְמַרְר בְּבִכִּי וּלְהוֹרִיד כִּנְחָל דְּמַעָּה, לְהֵאִי שׁוּפְרָא דְּבִלִי בַּעֲפָרָא קָא בְּכִינָא, וּוִי לְהֵאִי שׁוּפְרָא דְּבִלִי בָּאֲרַעָה.

זֹאת וְעוֹד. מִקּוֹר מוֹצֵאוֹ שֶׁל הַבְּכִי הֵם הָעֵינִים. מִי יֵתֵן רָאשֵׁי מַיִם וְעֵינֵי מִקּוֹר דְּמַעָּה. עֵינֵי עֵינֵי יוֹרְדָה מַיִם. מְצִיאוֹת זֶה מֵהֶלֶךְ יֵשׁ לָהּ. כִּי הַבְּכִי, בְּכִיָּה שֶׁל צַעַר וְאַבִּילוֹת הַדְּבָרִים אֲמוּרִים, מִיּוֹחַד לְאַבְלָה שֶׁל הָעֵין שֶׁנִּסְתָּם מִמֶּנָּה חֲזוֹן. אֵין רוֹאִים אֶת הַדְּמוּת הַחַיָּה שֶׁעֲמָדָה לִנְגַד הָעֵינִים. אֵךְ בְּעִיקָר אֵין רוֹאִים אֶת הַמֵּהֶלֶךְ הַפְּנִימִי שֶׁל מְאוּרַע הָאֵבֶל, שֶׁל הַטְּרַגְדִּיָּה הָאִיוֹמָה. הַכֹּל סִתּוּם וְנִחְתוּם. בְּשִׁלְשֶׁת יָמֵי הַבְּכִי אֵין מִן הַדֶּרֶךְ לִנְחָם אֶת הָאֵבֶל, כִּי עֲדִיין אֵין הֶלֶב פְּנוּי לִנְחָמָה. עִיקָרָהּ שֶׁל נִחְמָה הוּא בְּגִלּוּי כָּל שֶׁהוּא שֶׁל הַלוֹט מֵעַל מְאוּרַע הָאֵבֶל. פְּתִיחָה כָּל שֶׁהִיא שֶׁל הַחֲזוֹן הַסִּתּוּם, שְׂרָשָׁה שֶׁל תִּיבַת "נִחְמָה" הוּא מִלְשׁוֹן חֲרֻטָּה (נִחְמָתִי כִּי עֲשִׂיתָם, וַיִּנְחָם וְגו') וְכִיּוֹצֵא) כְּלוּמַר בִּירּוּר לְמַפְרַע שֶׁמַּעֲלוֹם לֹא הִיתָה כֹּאן רַעָה אֲמִיתִית. "כִּי כֵךְ הִיא הַמִּידָה וְדֹאֵי, שֶׁאֵין לָךְ מַעֲשֶׂה קֶטֶן וְגִדּוֹל שֶׁאֵין תּוֹכִיּוֹת כּוֹנְתוֹ לְתִיקוֹן הַשֵּׁלֶם. כַּעֲנִין שֶׁאֲמָרוּ, בְּרֻכּוֹת ס' ב', כָּל מֵאִי דְּעַבְדִּין מִן שְׁמִיָּא טַב. וְהֵם הֵם דְּבָרֵי הַנְּבִיא: יֵשׁוּב אִפֶּךְ וְתִנְחַמְנִי חַי יוֹדִיעַ הַקִּבְ"ה דְּרַכִּיו לַעֲתִיד לְבָא לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, אֵיךְ אִפִּילוֹ הַתּוֹכַחוֹת וְהִסּוּרִים לֹא הָיוּ אֶלָּא הַזְמָנוֹת לְטוֹבָה וְהַכְנָה מִמֶּשׁ לְבָרָכָה" (דַּעַת תְּבוֹנוֹת לְרַבִּינוּ הַרְמָח"ל זְלַלְהָ"ה) הַנִּחְמָה מְגַלָּה אֶת מִידַת הַטוֹב וְהַמְטִיבָה הַנִּסְתָּרָה בְּתוֹךְ מִידַת דִּיין הָאֲמֵת. וְלִפִּיכֵךְ נּוֹסֵחַ נִיחּוּם אֲבָלִין הוּא: הַמְקוֹם יִנְחָם אֶתְכֶם בְּתוֹךְ שָׂאֵר אֲבָלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם. כְּלוּמַר: הַנִּחְמָה הָאֲמִיתִית, שֶׁהִיא הַסֵּרֶת הַלוֹט מֵעַל הַמְצִיאוֹת הַנִּסְתָּרָה, גִּלּוּי תּוֹכִיּוֹת כּוֹנֵת הַמְּאוּרַע שֶׁל הָאֵבֶל וְהַצַּעַר, אֵינָה מְצוּיָה בִּידֵינוּ עֵתָה, וְאֵךְ בְּנִחְמָת צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם, כֹּאשֶׁר יוֹדִיעַ הַקִּבְ"ה לְאַבְלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם דְּרַכִּיו יֵת, וַיִּדְעוּ וַיִּבְיֵנוּ לְמַפְרַע כִּי כָּל מְאוּרַעוֹת הַצַּעַר וְהָאֵבֶל, הַצָּרוֹת וְהִסּוּרִים דַּעְדּוּ עֵלְיָהוּ דִּישְׂרָאֵל מֵהִיוֹתָם לְגוֹי, כָּל טִיפַת דָּם וְכָל דְּמַעָּה מִנְחָלֵי הַיָּם וְהַמַּדַּע הַהוֹלְכִים אֶת הַיָּם הַגִּדּוֹל, חוֹרֵבֵן הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר גִּדּוֹל כִּים שְׁבָרוּ, כּוֹלֵם שׁוּיִם הָיוּ לְטוֹבָה וְתּוֹכִיּוֹת כּוֹלֵם אֵךְ טוֹבוֹ וְחֲסָדוֹ יֵת, יֵשׁוּב אִפֶּךְ וְתִנְחַמְנִי. אוֹ אִזְ תִּנְחַמְנוּ גַּם אֶתְכֶם בְּתוֹךְ שָׂאֵר אֲבָלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם. וְלִפִּיכֵךְ בְּג' יָמֵי הַבְּכִי שֶׁהָעֵין שְׂרוּיָה בְּתוֹךְ סְמִיּוֹתָה הַרוּחָנִית אֵין הֶלֶב פְּנוּי לִנְחָמָה. מִפְּנֵי מָה מִי עֵינִים מְלוּחִין שְׁבוּזֵן שֶׁאֲדָם בּוֹכָה עַל הַמֵּת בְּכָל שַׁעַר מִיד הִיתָה מִסְתַּמָּא אֶלָּא עַל שֶׁהֵן מְלוּחִין פּוֹסֵק וְאֵינוּ בּוֹכָה" (בְּמַד"ר פִּי"ח, י"ח) בְּכִיָּה יִתִּירָה וְתִמְיִדִית פִּירוּשָׁה הַתַּעֲמָקוֹת יִתִּירָה בְּמַצֵּב שֶׁל הָעֵדֶר הָרֹאִיָּה כֹּאשֶׁר אֵין הֶלֶב רוֹצֵה לְעַבּוֹר לְמַצֵּב שֶׁל נִחְמָה, הָעֲמָקָה זֶה בְּסִמְיּוֹת הַרוּחָנִית גּוֹרֶרֶת עִמָּה סְמִיּוֹת גִּשְׁמִית. כִּי הַחַיּוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת תִּלּוּיָה בַּחַיּוֹת הַרוּחָנִית.

כֹּמָה יִגְדֹל הַבְּכִי וְיִתְעַמֵּק הָאֵבֶל בְּאֵבֶל רַבִּינוּ זְלַלְהָ"ה. שְׁכָל מְצִיאוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ הִיתָה הָאֲרֵת עֵינִים. אֲשֶׁר זָכָה לְגִלּוּי עֵינִים נִפְלָא וּמוֹפְלָא לְהַבִּיט נִפְלָאוֹת בְּתוֹרָה. גִּילָה נִפְלָאוֹת בְּכָל אוֹת וְתַג שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ הָרֵאשׁוֹנִים ז"ל, הִיָּה סוֹפֵר וּמוֹנֶה אֶת אוֹתוֹתֵיהֶם וְחֻזָּה בָּהֶם מִיִּשְׂרָאֵל. "מִשְׁמַת ר"ע בְּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה" (סוּטָה מ"ט א') שֶׁהִיָּה גּוֹתֵן לְבוֹ לְדֹרוֹשׁ כָּל קוֹץ וְקוֹץ שֶׁל כָּל אוֹת וְכ"ש תִּיבּוֹת יִתִּירוֹת וְאוֹתוֹת יִתִּירוֹת כְּגוֹן בֵּת וְכֵת אֲנִי דּוֹרֵשׁ וְזֶהוּ כְּבוֹד תּוֹרָה גִּדּוֹל שֶׁאֵין בָּהּ דְּבַר לְבַטְלָה (רִש"י ש"ס) וּבְטָלוּ זְרוּעֵי תּוֹרָה (ש"ס ב') עוֹמֵק סִבְרָא וּלְסִמּוּךְ טַעְמֵי תּוֹרָה שְׁבַע"פ וְאוֹתוֹת הִיתָרִים וּלְשׁוֹנוֹת הַמִּשְׁתַּנִּים בְּמִקְרָא (רִש"י ש"ס) בְּהִירוֹת וּבִרְירוֹת עֲצוּמָה בְּכָל פֶּרֶט

1234567

ובכל נקודה. מי שזכה להשתתף בשיעוריו, אם שיעור הדף או כללי, חש בנפשו כי הוא נמצא במעמד כבודה של תורה. עמידה והתעכבות על כל תג, כל לשון, בדברי רבן של ישראל רש"י הק' ושאר רבותינו הראשונים ז"ל. וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה. ובכך האיר עיני התלמידים אשר נפקחו עיניהם לראות נכוחה ולחזות מישרים. "איזהו רבו ר' יוסי אומר שהאיר עיניו במשנתו" (תוספתא הוריות פ"ב ה"ה) הכל היה מראה באצבע. כולו גילוי וכולו הארה. וכך היה מרגלא בפומיה בשעת הרצאת שיעוריו כי יש את נפשו "להראות" יסוד פלוני, "איך וויל באווייזען", ואכן על אף העומק הנפלא שבדבריו וחידושי המופלאים והמפליאים היו מתחננות ומאירות ומזוקקות שבעתיים. גדול הוא הבכי, עיני עיני יורדה מים, על העדר כח ראיה ^{אוצר החכמה} נהארה במדה כה עצומה ונפלאה. דומה שדורנו שהחשכה קוברת בו והסתור הפנים מרובה בו, לא היה ראוי לשפעת הארה ראייה כגון זה.

מקור מים חיים

תופעה מופלאה בגדולת תורתו היא העובדה שאף שמחד היה תלמיד גדול אשר שתה בצמאון ממעיין תורתם של רבותינו זצוק"ל במשך שנים רבות, שזכה ללמוד ולקבל אצל גדולי רבותינו מורי דעה ומיני שמועה, מורי דרכה של תורה בדור האחרון. עוד בימי נעורו אצל הגרא"ב וסרמן זצוק"ל הי"ד בברנוביץ, ואח"כ אצל הגרב"ד זצוק"ל בקמניץ. ואח"כ בישיבה הגדולה והק' דמיר (אשר בעובדת כניסתו אליה לפי דרישת אביו זצ"ל עוד בהיותו צעיר לימים, ראה אות ופלא, שהיתה זו סיבה מאת ה' להצלתו מעמק הבכא בתוך שאר בני הישיבה) אצל ח"ז מרן הגרא"י זצוק"ל ראש ישיבה, ואצל חותנו מו"ר מרן הגר"ח זצוק"ל. ומ"מ היה כולו מקוריות, הכל היה חתום בחותמו המיוחד וטבוע במטבעתו המיוחדת, הכל נחצב מן השיתין, ובניניו המופלא אשר הקים בשיעוריו, פרי עמלות ויגיעה עצומה ועמל מפרך, על אף היותם מיוסדים מעל אדני תורתם של רבותיו היו כולם אומר הבא מן החדש. שורש דבר זה מצינו בדבריהם ז"ל במה שאמרו על רבי אליעזר הגדול שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם (סוכה כ"ז ב') ובמקום אחר אמרו שהיה דורש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם (אדר"נ פ"ו, ג') אלא שהדבר מתבאר על פי הכתוב (משלי ה' ט"ו-ט"ז): שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארץ יפוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלגי מים ופירש"י: שתה מים מבורך. מבור שנתן לך הקב"ה לחלקך היא תורת משה (כלומר כל אדם מישראל זוכה לחלק מסוים בתורה, מוגדר וקבוע, בחינת מים מכונסים הבאים במדה) ונוזלים מתוך בארץ. מים חיים כלומר תחילה כמים מכונסים ולבסוף נובעים הם והולכים (היינו שע"י שהאדם עמל ויגע בעמלה של תורה יחד עם התפילה למי שהחכמה שלו הוא זוכה שהבור עם המים המכונסים נעשה מעיין, מעין המתגבר ונהר שאינו פוסק, הרבה יותר ממה שנקבע לו בחלקו) יפוצו מעינותיך חוצה. סוף שתקנה תלמידים ותורה הוראות ברבים ויצא לך שם. ברחובות עיר תפוצינה פלגי מימך. ובפי' הגר"א כתב: ברחובות פלגי מים. הן אותם שלא למדו אצלו רק שתורתו נתפשטה בכל המקומות ושומעין תורתו ולומדים אותם וזהו ברחובות שמתפשטים בכל מקום ונתפלגו מים לכל אחד ואחד, ע"כ. והרי שבעמלה של תורה הופך הבור עם המים המכונסים לבאר ומעיין שכל נביעתו מקורית היא, וזו היא מעלתו וכח טהרתו המיוחד שכולו

מקור, עד שהיה דורש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם. וכמו שאמרו בפרד"א (פ"ב) שכאשר אמר לו ריב"ז לר"א אמור לנו דבר אחד מן התורה, אמר לו רבי אמשול לך משל למה הדבר דומה לבור הזה שאינו יכול להוציא מים יותר ממה שהיה מוציא (מכניס) כך אני איני יכול לומר דברי תורה יותר ממה שקבלתי ממך, אמר לו אמשול משל למה הדבר דומה, למעין זה שהוא נובע ומוציא מים, ויש בכוחו להוציא מים יותר ממה שהוא מכניס וכו'. כלומר הבור נעשה מעיין ובאר. וכחזיון הזה זכינו לראות בתורתו של רבינו זצלה"ה, אשר נהפך אצלו הבור סוד שאינו מאבד טיפה (וכאשר פירש הוא עצמו זצלה"ה שאין הכונה אך שאינו שוכח דבר ממשנתו ואינו מאבד ממה שקנה והשיך כבר, אלא גם שאינו מאבד מלקלוט דבר, והוא אוצר בקרבו כל טפה חדשה שהוא מקבל) למעין נובע מים חיים החדשים היוצאים מעומק לבבו ודעתו הרחבה. והיה יושב ודורש דברים שלא שמעתן אוזן, בשפה ברורה ונעימה, בהירה ומאירה. בהיקף נפלא והעמקה עצומה. הוצק חן בשפתותיו ודבש וחלב תחת לשונו. עיקר עסקו הי' בתורת הראשונים ז"ל, ובבירור שיטותיהם השונות עמד תמיד על יחודה של כל שיטה לעצמה, ועל הקו המאחד השזור בשיטות הראשונים בכל הסוגיות הנידונות והענינים הקשורים בהן. יחוד - עסק זה התאים למהותו שכן היתה בו ממדת ה"ראשונות" והמקוריות. ואכן רבים מיסודותיו משמשים לתלמידיו שומעי לקחו בניני אב ועיקרים לבנות עליהם וליצור על פיהם.

נפש עמל עמלה לו

ידוע היה בכשרונותיו הנדירים, גודע היה לעילוי עוד מנערותו, זכרון מופלא, תפיסה חדה ומהירה, כח חידוש וחריפות מתוקה. אך בעיקר היתה תורתו פרי עמלות עצומה ועיון מדוקדק, כל ענין ונקודה שקל בעיון עצום. כשלשה ימים מעת לעת תמימים הקדיש להכנת שיעוריו הנפלאים, לאחר שהיסודות והעיקרים כבר התלבנו והתבררו בלימודו ובשיעורי הדף. לכל סברא או יסוד שחידש הגיע מתוך עמל רב וגבורות הנפש. אמר בשנות מחלתו לאחד ממקורביו: "דורכברעכן אסברא דארף מען האבען שטארקע פיזישע כוחות, און היינט האב איך זיי נישט" - לפצח סברא זקוקים לכוחות פיזיים כבירים, כיום אין לי אותם. מתוך כך למדנו פירושו של התואר המופיע בדבריהם ז"ל: גיבור בתורה, והקפיד על הגדרות קצרות, ברורות וממצות, בחינת מועט המחזיק את המרובה, קיים בעצמו את דברי הרמב"ם (פ"ב מדעות הוכה ד-ה): וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מועטים ועניניהם מרובים, והוא שצוו חכמים ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה וכו' וילמד לתלמידים בשובה ונחת בלא צעקה ובלא אריכות לשון הוא שאמר שלמה דברי חכמים בנחת נשמעים. בעצם היה בכל מהותו אדם של עיון אשר העביר כל דבר בכור עיונו ובחנו בחוש ביקורתו המעמיקה, אף מילי דעלמא שדיבר בהם היו ניכרים בחותם העיון המיוחד שלו. האמת היתה נר לרגליו ואותה חיפש ומצא תמיד. תמיד חתר להגיע לאמת הצרופה, שיהיו הדברים מכוונים בלשון הגמ' והראשונים ז"ל בדקדוק עד לאחת, הי' לו חוש ביקורת מעמיקה אשר על ידה בחן שקל ומדד באמת מדתו אמיתותה וברידותה של כל סברא או ביאור. יש ואמרו בפניו דבר שנשמע כנפלא אך הוא פסק: "עס איז קיין פשט נישט", "נישט דאס שטייט דא" - אין זה הפשט,

לא זה נאמר כאן. זכה למעיין והריחו ביראת ה'. מורח ודאין חוש ריח מיוחד לבחון דברים. (עיין גדה כ' ב' ואמאי קרו ליה לר"א בן פדת, מכח דארעא דישראל דארחיה לדם ואמר האי דם חימוד הוא). ר"ע אמר: הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן (סנהדרין שם) ודימה את עצמו ליש לו מעות ומטבעות ואינו יודע ומכיר אותן שבדאי כשנותן לאחרים שאינו שולחני הוא מפסיד בהן (מהרש"א שם) יש ואדם נושא עמו מטבעות ומדמה כי שלן זהב הן, ומי יודע אם מה שנדמה לו כעושר אינו אלא שמור לו לרעתו, שכן מטבעות מזויפות הן שהפסדן מרובה וסכנתם גדולה. ואך השולחני שניחון בחוש הבחנה מסוגל לגלות ולברר אם מטבעות אמיתיות הן או מזויפות. ועל זה זעק ובכה ר"ע שאין לו, עכשיו שנעדר ממנו רבו, אין מי שיבחין ויקבע אמיתותם ונכונותם של סברותיו. מן הלב הדואב פורצת הזעקה: הרבה מעות יש לנו ואין לנו שולחני לרצותם. וכן מן המפורסמות הוא שהיו גדולי הדור נועצים בו ותאבים לדעת דעתו בענינים שהתקשו בהם (ובתוכם מרן הגרי"ז זצוקללה"ה, ומרן הגר"י אברמסקי זצוקללה"ה, שהיה רבינו זצוק"ל קשור עמו ביחוד, והי' נוהג עובר לשיעוריו, להרצותם בפניו, כהיות ביניהם קו משותף בדרך לימודם ומהלך מחשבתם).

נתקיימה תורתו בידו

זכה רבינו זצוק"ל שנתקיימה תורתו בידו. כל מה שקנה והשיג בעמלו היה חרות בזכרונו כמונח בקופסא. בבהירות ובברירות מפליאה, בימי מתלתו התאונן בפני בן משפחה כי בימים שמצב בריאותו היה איתן אפשר היה לשוחח עמו בד"ת בכל מקצועות הש"ס ועתה אין כוחו עמו אלא לדבר במקצוע שהוא עסוק בו. אמנם היה מופלג בכח זכרונו אבל עיקרו של דבר בעמלו וביגיעו. בני יהודה נתקיימה תורתם בידם בני גליל לא נתקיימה תורתם בידם. ובגמרא (עירובין נ"ג א') הסבירו בכמה פנים את סוד קיום תורתם של בני יהודה. בני יהודה דדייק בלישני ומתנחי להו סימנא נתקיימה תורתם בידם. בני גליל דלא דייקי בלישנא ולא מתנחי להו סימנא לא נתקיימה תורתם בידם. ועוד, בני יהודה דגלו מסכתא נתקיימה תורתם בידם, בני גליל דלא דגלו מסכתא לא נתקיימה תורתם בידם. ופי' דגלו מסכתא כתב רש"י בפירושו שני פרושים, חדא, למדו לאחרים, ותו מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבם. כבר היתה מלתנו אמורה אודות מדת "דייק בלישנא" של רבינו זצוק"ל (כפי שכתבנו למעלה). הסגולה היחודית של הדעת דיבורים חתוכים ובהירים שהם בחינת מועט המחזיק את המרובה שזכה לה, עמדה לו שתהא תורתו מתקיימת בידו. אך ללא ספק שגם מידת "גלי מסכתא", בשני הפירושים גם יחד, שהיתה בו, קיימה את תורתו בידו. נפתח בפירוש השני. מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר. עד שמתיישב בלבן דקדוק ודיוק תמידי, עיון ובחינה תדירה בכל ענין ולשון בפרט ונקודה. חתירה וחיפוש לרדת לטעמו - סודו של דבר. עיסוקיו בכל כוחם וטרודין לדעת סודה (רש"י שבת פ"ח ב' ד"ה למיימינין) ושינון מתמיד ומתחדש בכל פעם, שאף סוגיות ומסכתות שכבר עמל בהם פעמים הרבה היו בעיניו כחדשים והיה עוסק בהם שוב ושוב ובכל פעם מחדש כמי שזו לו תחילת לימודו. כל אלו כוחם היה יפה לחרות דברי תורה בלבו שיהיו ערוכים בקרבו ושמורים באוצרותיו.

והעמידו תלמידים הרבה

1/2004

1234567
1234567

והפירוש הראשון, למדו לאחרים. כאן המקום לעמוד על מסכת הרבצת התורה הגדולה והמופלאה עד מאד של רבינו זצוק"ל. נתקיים בו והעמידו תלמידים הרבה, וכהדגשה הידועה, לא הרבה תלמידים אלא תלמידים הרבה. היינו שהם תלמידים בכל מהותם ומציאותם. ואכן יש מתלמידיו שהוא יסדם וטפחם מן המסד עד הטפחות. וחותמו היחודי ניכר בהם עד לאחת, ויש שאפשר להמליץ עליהם שהם "יצירה של ר' נחום", שהוא זצוק"ל האיר עיניהם, כוון אורחות לימודם וחולל מהפיכה במהלך מחשבתם וגישתם. שיעור הדף - "הבלאט" שלו הי' נודע ביחודיותו ובמקוריותו. לא קטעים קצרים של ענינים רחבים, אלא לימוד הדף כולו, כל דיבור של רש"י (הראה נפלאות בלימוד דברי רש"י. חתר תמיד למצוא את דרכו המיוחדת של רש"י בביאור הסוגיא אף שהדברים באו סתומים ולא נתבארו להדיא), של תוספות וגם לרבות ר"ח. בירור כל נקודה, כל פרט. והכל בסדר הדף, ראשון ראשון ואחרון אחרון. דבר דיבור על אופן ועל מקומו. מן הראוי להביא כאן מה שאמר חותנו מו"ר מרן זצוקללה"ה, כאשר רבינו זצוק"ל נסע לארה"ב בראשית מחלתו, ומו"ר מרן זצוקללה"ה הגיד במקומו את שיעור הדף לתלמידים, ובפתח השיעור הראשון הקדים מספר מילים, וכה היו דבריו: חשוב הדבר שהציבור ידע ששיעור הדף - "הבלאט" שלי אינו כשל חתני. ה"בלאט" שלי אינו משנה את עצם הדף, דף הגמרא נשאר כשהיה, אלא שאני אומר חידו"ת "על הדף" ("אויפען בלאט"), אכן אצל חתני משתנה עצם הדף תכלית שינוי ("דער בלאט ווערט אנאנדער בלאט"). אט אט החלה לעבור הרינה במחנה בני התורה בכל אתר ר' נחום'ס בלאט", וכל בחור וטוב ראה חובה לעצמו לנסוע ירושלימה, ולו לתקופה קצרה, כדי לטעום מטעמו המיוחד של "בלאט" זה. ואכן רבים אשר טעמו מצוף דבשו אורו עיניהם ויגדלו ויצליחו ויעשו פרי הילולים. יחסו לתלמידיו היה נראה כבעל דו-פנים, מחד הי' זורק מרה בתלמידים ולעיתים בצורה חריפה, למען כוונם בדרך הנכונה והעמידם על האמת. מאידך השתפכה חמימותו וקרבת נפשו במלא עוזה, כאשר העירוהו כי תלמיד מסוים נפגע מעט מיחסו, הצטער על כך עד כדי פריצה בבכי, ועשה הכל כדי להשקיט רוחו ולהניח דעתו של התלמיד. ושננתם לבניך אלו התלמידים. (ספרי ואתחנן). הרב המלמד את תלמידיו בדרך של "ושננתם", לא לימוד גרידא, אלא שינון וחידוד, שיהיו ד"ת מתודדים בפין שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד כחותך (קידושין ל' א'), אי אפשר לו שלא תהא אהבתו לתלמידיו כאהבת אב לבן. "כשם שהתלמידים חייבים בכבוד הרב כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן, כך אמרו חכמים יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאזהבם שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא" (רמב"ם פ"ה מהל' ת"ת הי"ב). ויחס זה הרדי היה. כשאנו מתבוננים ביחס התלמידים אל רבינו אנו מבחינים כי יותר מיחס ההערצה אל גדולת תורתו ותפארתו היה יחס נפלא של אהבה בלי מצרים. אהבת נפש בלי גבול ובלי תכלית אהבנוהו. וביותר גדלה האהבה במאד מאד בכל אותן י"ז שנים שרבתה התפילה והדאגה לשלומו ורפואתו זצוק"ל. והלא כלל הוא שהרוצה לידבק באהבת חבירו ישא ויתן בטובתו (ד"א זוטא פרק ב') וכל אותן תפילות וזעקות, דמעות אנחות ודאגות לרפואתו ושלומו של רבינו הגבירו בלב את רגשי האהבה וההתקשרות בלב ובנפש הלך וגבור, עד כי גברו למאוד.

מסור לרבים

בעצם היה כל כולו מסור לרבים. שעות רבות היה יושב בישיבה ועוסק עם תלמידים הבאים לשוחח בתורה. מעולם לא אמר אין שעתי פנויה ואין עיתי בידי, תדיר המציא עצמו לכל דורש. היו לו קביעות - לימוד עם אחרים שכל עצמן לא נועדו אלא לטובת ה"חברותא". בהיותו מרא דחיטי ובעל כח הכרעה וחוש הבחנה מיוחד רבים היו הפונים אליו לבירור חידושיהם וסברותיהם הנועדים להגדה ברבים או להוצאה לאור, ומעולם לא השיב פני הפונה או השואל. בדבר זה, העסק הקבוע עם הרכים בד"ת, ראה את סוד הצלחתו (וכן היתה דעתו של ח"ז מרן הגרא"פ פינקל זצוקללה"ה) והוא שסייע בידו שתהא תורתו מתקיימת ושמורה באוצרותיו.

נברא רבה

שיקול דעתו וכח הכרעתו גם בענינים פרטיים, מאשר פנו אליו, בדברים הנוגעים אל הגוף או אל הנשמה. אף הם נתיחדו בחותמו המיוחד. את הכל ראה באספקלריה העיון המיוחדת שלו. חרשת מחשבתו היטיבה להעמיק גם לנבכי החיים ובעיותיהם. מו"ר מרן [הגרח"ש] זצוקללה"ה נוהג הי' לעיתים קרובות לשלוח את הפונים אליו בשאלותיהם ובעיותיהם לרבינו זצוק"ל ע"מ לשמוע את דעתו. (ההערצה ההודית המופלאה שבין שני רבותינו זצוקללה"ה הרקיע שחקים, רבינו זצוק"ל הגדיר את מו"ר מרן זצוקללה"ה כגאון הגאונים שבדור, ולאחד ממקורביו אמר שהוא הי' רבו ללימוד פירש"י "דער רבי אויף רש"י"). וכמעט שלא עשה קטנה או גדולה ללא התייעצות עמו.

נושא זה ראוי הוא לעיון והרחבה במקצת. בגמ' קידושין (ל"ג ב') איבעיא להו מהו לעמוד בפני ס"ת וכו' ק"ו מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ"ש. וכבר עמדו הראשונים שזה המבואר כאן בגמ', כי כבודו של ס"ת עדיף מכבוד ת"ת, והוא נידון כתמור ביחס לקל, עומד בסתירה למה שאמרו בגמ' מכות (כ"ב ב') כמה טפשאי הני אינשי דקיימא מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבא, דאילו בס"ת כתיב ארבעים ואתו רבנן בצרו חדא. יעויין ר"ן קידושין שם בזה. ובפנ"י כתב בזה בזה"ל: והנלענ"ד דהכא לא איירי אלא בסתם חכם דאפ"ה חייבים לעמוד בפניהם ושפיר הוי ק"ו לס"ת משא"כ התם איירי בגברא רבא ממש וכו' דעדיף מס"ת כדמסיק דאתו רבן ובצרי חדא עכ"ל. וביאורו דהך מילתא י"ל דבהגדרה של "לומדיה" נכלל גם זה שידיעתו מקפת את כל התורה כולה. אלא שאין פירושו של דבר אלא שהוא "מכיל בקרבו" את כל התורה. ולפיכך חיוב כבודו הוא ק"ו לס"ת, שהרי חיוב העמידה בפניו הוא מחמת התורה האצורה בתוכו וא"כ הרי"ז ק"ו לתורה עצמה. אכן גברא רבא פירושו אשר שכלו הטבעי נעשה לעצם התורה, המושכל ראשון שלו הוא תורה. ואין דעתו דעת תורה מחמת הסימוכין שהוא מביא לה מן התורה אלא שהדעה בעצמותה דעת תורה היא. וכאותה שאמרו משמם של רבי המוסר זללה"ה שמסתברא לבי אומר לי של הראשונים עדיפא מראי' שהם מביאים ממקום פלוני בש"ס, שכן ראי' היא ממקום אחד ומסתברא או לבי אומר לי הוא מכל התורה כולה, שהרי מנין לו המסתברא והלבי אומר לי, הלא הוא זה מיגיעתו העצומה ועמל עיונו התדיר בכל התורה כולה עד אשר עצמיות שכלו נעשה תורה. והוא שאמרו בגיטין (ו' ב')

אטו כל דלא ידע הא דר' יצחק לאו גברא רבה הוא בשלמא מילתא דתליא בסברא לחיי הא גמרא היא וגמרא לא שמיע לי'. והרי שטעות בסברא מפריכה את המציאות של "גברא רבא". כי שכלו של הגברא רבא עצם התורה הוא, ואי אפשר שתהיה טעות מצויה בתורה עצמה.

גברא רבא כאן זה מסוגל להכריע מדעתו כי ארבעים יכנו אין הכונה לארבעים אלא לשלשים ותשע. ולפיכך כבודו של גברא עדיף מכבוד ס"ת, עד דטפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבא. שהרי גברא רבא אינו אך מכיל ואוצר בתוכו תורה, ואינו אך נרתק לתורה ואוצר מלא עצה ותושיה, אלא ששכלו ודעתו הטבעית הפך כולו תורה. ולפיכך חיוב כבודו מרובה משל ס"ת. לנגד עינינו עמדה דמותו של רבינו זצוק"ל, דמות ה"גברא רבא", אשר השקיף על כל הדרך האספקלרי של תורה והתתים את הכל בחותם עיונה.

העיר

תורת אמת היתה בפיהו. נפלא היה בבקשת האמת. מסוגל הי' לומר לבחור צעיר אשר העיר לו על שיעור שכבר הגיד אותו מספר פעמים: "נצחתני! שוב לא אומר שיעור זה". אירע שהרצה בפני חבורת תלמידים, לקראת הסיום עורר אחד התלמידים אפשרות שונה בביאור הענין. רבינו נתפש לה ושוב לא דיבר אלא על מה שעורר התלמיד. זכורני שבשעתו עורר הדבר השתוממות והתפעלות. דומני שהתפעלות זו באה משום שלא הכרנו דיוקנאת רבינו זצוק"ל. לאמיתו של דבר מילתא זוטרות היא לגביה. שהרי כל כולו היה איש אמת, כולו פשטות, אמיתיות ותמימות. כפיו כן ליבו. ללא קורטוב של העמדת פנים, של רצון לעשות רושם על הזולת, של מלאכותיות, לא היה מסוגל לומר דבר שלא נשקל במאזני האמת. אמרו משמו של מרן הגר"ש רוזנבסקי זצוק"ל, ת"ח אמיתי הוא זה שאינו מוציא דבר שקר מפיו. פה דובר שקר אינו מסוגל להיות ת"ח אמיתי. טעמו של דבר הוא, כשאנו באים לבדוק סכין לשחיטה אם אין בה פגימה כל שהיא אנו מעבירים אותה על הציפורן, הציפורן היא הבודקת ומבחינה. כאשר הציפורן אינה מרגישה בפגימה אות היא כי סכין כשירה ושלמה היא. אף ת"ח זקוק למעין ציפורן שיוכל להעביר בה את דברי התורה שהוא אומר. לבחון ולבדוק את אמתותם, ואת נאמנותם למקור אותו הוא מפרש ומבאר. מהו ה"מעין ציפורן" הזה, הוי אומר זהו הפה. הפה הוא הבודק ומבחין. דבר שיש בו סטיה כל שהיא מן האמת לא יעבור דרכו של הפה ללא הרגשה. וכך יש לת"ח מבחן אמיתי על דברי התורה שהוא מוציא מפיו. אך זה הדובר שקרים שאינו נרתע מלדבר עתק ככל העולה על רוחו, שוב אין פיו משמש מבחן לדברי תורה, ולפיכך אינו מסוגל להיות ת"ח אמיתי. פיו של רבינו שימש לו בחינה ו"קונטרול" אמיתי, שכן היה כולו איש אמת. תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא.

טוב עין הוא יבורך. פסוק זה אשר פסק על רבינו זצוק"ל מרן הגרא"י פינקל זצוקללה"ה בהקדמה לספרו "דברי אליעזר" (בזו הלשון: בזה מקום אתי להביע ברכתי לטוב עין הוא יבורך ה"ה אהובי נכדי... אשר לא משה ידו מתוך ידי והקשיב לכל החידושים הנדפסים בספרי זה, ולקח על עצמו לסדר את כל דברי על הכתב, ובכשרונותיו הגדולים שחונן בהם הצליח להביא הכל בסדר נפלא ובירור מלא ומידיו נמסרו לדפוס) היה מעיקרי עצמיותו ואישיותו נשגבה. כאשר אמרו בפניו דבר שישר בעיניו אורו עיניו וצהלו פניו, והיה מרעיף על האומר נועם ואהבה. מלבד שנבע הדבר מאש אהבת התורה אשר יקדה בקרבו עד שהיה נקשר בעבותות אהבה למי שהשמיע באזניו דבר תורה שגרם לו קורת רוח וההנהו, היה זה ביסודו

מחמת עינו הטובה. מי שלא ראהו כאשר הביאו בפניו ידיעה של שמחה אצל תלמיד, מקורב או מכר לא ראה השתתפות בשמחת חבירו. אפשר היה לחוש בגלי השמחה אשר פרצו מלבו הטוב והמטיב. דומה שאף מדה זו של טוב עין סייעה בלבו שתהא תורתו מתקיימת בידו, שכן קשר הדוק קיים בין הני תרתי עין טובה ו"קיימותה" של תורה בידו של אדם. דבר זה למדים אנו מדבריהם ז"ל במה שאמרו בגמ' נדרים (ל"ח א') לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך. ואסקינן בגמ' דהיינו פלפולא של תורה לא ניתן אלא למשה ולזרעו ולא נמסרה לישראל אלא מתוך טובת עינו של משה. שמענו מפיו של רבינו מרן בעל הפחד יצחק וצוקללה"ה (במאמר לערב חג השבועות האחרון בחייו), הנה אמרו ז"ל בתמורה (ט"ז) שלשת אלפים הלכות, אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגזירות שוות ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה ואעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו. והיינו שכח המקיים והמשמר של ההלכות למשה מסיני, המבטיח שלא יתעלמו לגמרי מחמת שכחה, הוא כח פלפולה של תורה. והלא קיומן של ההלכות הוא קיומו של משה רבינו שהן הם עצם עצמיותו ועיקר מהותו. ונמצא דפלפולה של תורה מתיחס ומשתייך ביחוד למשה רבינו עצמו. ולפיכך נתן בעיקרו למשה ולזרעו, ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל. תוכנה של טובת העין דמשה במסירה זו כך הוא מתפרש. הנה כתב הרמב"ן בריש בראשית בפירושו של האמור בששת ימי הבריאה: וירא אלוקים כי טוב. ובגמר הבריאה: וירא אלוקים... והנה טוב מאד. דהיינו שרצה בקיומו לעד, כי בתחילת הבריאה עדיין לא גזר בה הקיום, וכאשר גזר בהם הקיום אמר בהם וירא אלוקים כי טוב (יעוי"ש) והרי לנו שהראיה כי טוב, היינו מה שהשרה הקב"ה כביכול את עינו הטובה על בריאתו (כדרך שאמרו ז"ל במדרש, ב"ר פ"ט, ד' כך אמר הקב"ה לעולמו עולמי עולמי הלואי מתהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו) הוא כח הקיום והשימור של הבריאה. (כי "טוב" פירושו קיום, וכאותה שאמרו, בב"ק, נ"ה א', דלפיכך לא נאמר טוב בדברות הראשונות הואיל וסופן להשתבר) ומעתה כן הדין נותן שתהא מסירתו של פלפולה של תורה, שהוא כח המקיים והמשמר של ההלכות, בעין טובה, שהיא חותם הקיום. ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל. אף תורתו של רבינו חתומה היתה בטובת עין, טוב עין הוא יבורך, ולפיכך נתקיימה בידו כיתד בל ימוט יתירה מזו. הנה מקור הך מילתא דלא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו נלמד ממה שנאמר כתב לך פסל לך מה פסלתן שלך אף כתבן שלך, ואיך מתפרש מקור זה לפי המסקנה שהכונה לפלפולא בעלמא. פירש הרא"ש בזה"ל: הבנה וחריפות והיינו כתבן שלך. כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורות האותיות. כוחו היחודי של רבינו וצוק"ל במציאת עומק הסברא באותיות היתרים והלשונות המשתנים (לשון רש"י סוטה מ"ט ב' הנ"ל) שהוא הוא כוחו של הפלפול למצוא את כל החכמה והשכל הרמוזים בכתב התורה וצורת האותיות, טבוע היה במטבע העין טובה שלו. טוב עין הוא יבורך.

ודוד הוא הקטן. מסכת מדותיו המופלאות אף היא מסכת גדולה ועמוקה שקשה למצותה. ענותנותו וצניעותו, פשטותו ותמימותו, בריחתו מן הכבוד ועשית עצמו כמי שאינו, הפליאו והדהימו תדיר. ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטין

עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שקטן ממנו בחכמה (מגילה י"א א') כהיותו תלמיד מן המניין בישיבה הק' כן היה ונשאר כאשר החל בהרבצת תורתו. וכהיותו כאשר אך תלמידים מועטים שומעים את לקחו כן הי' כאשר נתרבו ספסלי בתי מדרשא והישיבה הק' היתה לעיר גדולה לאלוקים וציבור גדול האזין לאמרי פיו ושתה בצמא את דבריו. ודוד הוא הקטן. ללא קורטוב של התנשאות כל שהיא, תמיד שוה בין שוים, כאחד מן החבורה, וכאשר יעידון אלו שזכו לראותו בשעה שעלה לגדולה, כאשר הובל אחר כבוד אל בימת הישיבה להרצות את שיעורו הכללי הראשון, ולימינו ולשמאלו שני שרי קודש מרנן תותנו זקנו וחותנו זצוקללה"ה (והיה זה אחר הפצרות מרובות עד כי נלאה לסרב) כי נראה היה בעליל על הוד פניו שלא נוגע אליו הדבר כלל ובעיניו כמי שלא בן הדברים אמורים. ודוד הוא הקטן. לדוד ה' לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גלית ולא הלכתי בגדולות. בשעה שהעליתי בארון ובנפלאות ממני בשעה שהחזירוני למלכות (ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ה) לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל נבואה חשבון. לפי המבואר במדרשים הי' דוד כהיותו רועה צאן בזוי על אחיו שהי' נחשד שהוא בן השפחה, והנה כאשר בא שמואל אל בית ישי למשוח מבניו למלך כאשר ציוה ה', ויעבר ישי שבעת בניו לפני שמואל, ומתחילה דימה שמואל כי אליאב הגון למלכות ואך נגד ה' משיחו, ויאמר לו ה' כי לא בחר ה'. ואח"כ דימה כי אבינדב הוא זה, עד שאמר לו ה' לא בחר ה' באלה. ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים, ויאמר עוד נשאר קטן והנה רועה בצאן. והיינו שמתחילה לא עלתה על דעתם להביא דוד, שהרי מה ענינו למלכות ויאמר שמואל אל ישי שלחה וקחנו. וישלח ויביאהו... ויאמר ה' קום משחהו כי זה הוא. ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו (ש"א ט"ז ו'-י"ב). והנה היש לך מהפכה בחיי אדם גדולה מזו, מהיות בזוי ומבוזה בעיני כל, חשוד שאינו ראוי לבא בקהל, נדחה מאחיו אל מאחרי הצאן עד כדי להיות אשר בו בחר ה' מכל אחיו ומכל בית ישראל להיות משיח ה' ולהקים את המלכות הנצחית של בית דוד.

והלא מטבע הדברים שמאורע כגון זה מעורר זעזוע פנימי עמוק בלב האדם ומרעיד כל נימי נפשו. והעיד דוד על עצמו כי לא גבה ליבו, לא קם ולא זע, כאילו לא בו הדברים אמורים, כך הוא רצונו ית' שיהא הוא משיח ה', ותו לא מידי. ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גלית. הנה גלית עומד ומחרף מערכות ישראל, מערכות אלוקים חיים, וישמעו שואל וכל ישראל את דברי הפלשתי האלה ויחתו ויראו מאד, פחד ואימה במחנה ישראל. ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים יום. כל ישראל עומדים אובדי עצות, וינוסו מפני האיש ויראו מאד, ודוד הוא הקטן נשאו רוחו להכות את גלית אשר חירף מערכות אלוקים חיים. וילך בלא מדים ושריון בלתי מקלו בידו ויבחר לו חמישה חלקי אבנים ויגש אל הפלשתי, ויאזור אומץ ויאמר אל הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם ה' צב-אות אלקי מערכות ישראל אשר חרפת. וישלח דוד ידו אל הכלי ויקח משם אבן ויקלע ויך את הפלשתי אל מצחו ותטבע האבן במצחו ויפול על פניו ארצה ויך את הפלשתי וימיתו וחרב אין ביד דוד, ויראו הפלשתים כי מת גיבורם וינוסו. ובמחנה ישראל רבתה השמחה עד מאוד, ודוד אף את עיניו אינו מרים. דבר אין לו עם כל זה. אך תשועת ה' לעצמו עשתה

זאת, ולו אין זה נוגע כלל. ולא הלכתי בגדולות בשעה שהעליתי בארון. נתמלאה שאיפתו וצפיתו של דוד למצוא מקום לה' משכנות לאביר יעקב, והנה הוא מעלה את ארון האלוקים עיר דוד בשמחה, ותירב השמחה עד מאד, ודוד מכרכר ומפזז בכל עוז לפני ה', אך - ולא הלכתי בגדולות. וכפי שאמר: ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, אין שמחתו אלא לפני ה', ושחקתי לפני ה', והוא נוהג בה כאחד העם. ודוד הוא הקטן (מפי מוהר"ש שבדרון שליט"א בשם הגרי"א שער זצוקללה"ה). בחינה כגון זה נראית היתה ברבינו זצוק"ל. כל עת ובכל מצב הוא בצניעותו ופשטותו מתחילה ועד סוף. ודוד הוא הקטן.

מדה טובה ונעלית מאד נוספת היתה נגלית אצל רבינו זצוק"ל והיא ראויה לציון, שכן יש במדה זו כדי להטביע חותם של גדלות על הנוהג בה. והיא שלא להטריח את הזולת ככל האפשר בקטנה או בגדולה. והיה הדבר קשה בעיניו עד מאד. ואף בימי מחלתו שבעל כורחו נזקק לסיוע אחרים היה משתדל למנוע טרחה יתירה. זכורני כשהי' לומד בצוותא עם תלמידיו וכאשר נצרכו לספר כל שהוא והיו זקוקים להוציאו מארון הספרים מעולם לא ביקש ממי מהתלמידים שיוציא את הספר, אלא היה נגרר בשארית כוחותיו לארון הספרים. מדה זו יסודה בבית רבו תו"ז מרן הגרא"י פינקל זצוקללה"ה והמליץ מה שאז"ל בשמשון: ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה"א זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזאת האלקים ואנקמה וגו' (שופטים ט"ז כ"ח). וכ' רש"י: זכור עשרים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל זה ממקום למקום. אף טירחה קלה כגון זה של טלטול מקל ממקום למקום לא אבה להטריח אחרים. וקילסה רבינו זצוק"ל בעצמו, והיא באמת טבועה בחותם של גדלות.

בסיום הדברים מחובתנו להדגיש כי כל הדיבורים דלעיל הם בבחינת אפס קצהו. מלבד שאין אני ראוי להעריך נאמנה גדלות רבת צדדים כגון זו, גם קשה הדבר הוא בעצם, שכן אין אנני יכולים להעריך אלא את הגדלות הנגלית לנגד עינינו אבל זו הפנימית המכוסה מעין כל, שאך לפני יודע ועד ית' היא גלויה, א"א לידע ולהעריך. אז"ל בתנחומא (פ' ויקהל): "את מוצא שלשה שמות נקראו לו לאדם אחד מה שקוראין לו אביו ואמו. ואחד מה שקוראין לו בני אדם. ואחד מה שקונה הוא לעצמו, וטוב שם מכולן שקונה הוא לעצמו". השם הראשון אשר קוראין לו אביו ואמו, היינו שהם קובעים את מהותו על פי הכוחות הנגלים בו משעת לידתו, כשרונותיו ומדותיו. בוצין בוצין מקטפי' ידיע, בטרם אצרך בבטן ידעתך, עפי"ז קובעים את שמו ומהותו. כשגדל וגדלים כוחותיו והוא מוציא כוחותיו ומשפיע על בני אדם קוראים לו הבני אדם שם, על שם הנגלה לפניהם דרך השפעתו והופעתו לזולת. אך שם שלישי יש מה שקונה וקורא הוא לעצמו, ישנה פינה חבויה בלבו של אדם שעינו של הזולת אינה מגעת שמה, רק החוקר לב ובוחן כליות יודע ועד על עומקה ופנימיותה של פינה זו. וטוב שם מכולן שקונה הוא לעצמו, כיון דבעלמא דא אין אנו יודעים אלא על השם שקראו לו אביו ואימו, היינו כוחותיו ומדותיו של רבינו מעצם היותו, ועל השם שקוראין לו בני אדם, היינו השפעתו והופעתו לזולת. אבל השם שקונה הוא לעצמו מתגלה ומתברר השתא כאשר עלה לגנזי מרומים להתדבק ברבותיו ואבותיו נ"ע לאור באור בחיים. טוב שם טוב משמן טוב ויום המות מיום הולדו.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה